

11. Lobanova O. V., Korolinska S. V., Zelenenko N. O. Zastosuvannya elementiv voleibolu na zaniattiakh spetsialnoho medychnoho viddillennia. Rozvytok yevropeiskoho prostoru ochyma molodi : ekonomichni, sotsialni ta pravovi aspekty : Materialy Vseukr. nauk.-prakt. konferentsii doktorantiv, molodykh uchenykh ta studentiv. Kharkiv, 2017. S. 2513-2517. [in Ukrainian]
12. Mazurchuk O., Panasiuk O., Mytchuk O., Herasymiuk P., Khomych A. Mini-futbol yak osoblyvyi vyd fizychnoho vdoskonalennia studentok u protsesi navchannia. Fizyчне vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi. № 3(51). Lutsk : VNU imeni Lesi Ukrainky, 2020. S. 52–57. [in Ukrainian]
13. Savchenko V. V. Vplyv basketbolu na rozvytok fizychnykh yakosteï i zdorovia liudyny : metodychna rozrobka. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <https://vseosvita.ua/library/metodychna-rozrobka-vplyv-basketbolu-na-rozvytok-fizychnykh-yakosteï-i-zdorovia-liudyny-598838.html> [in Ukrainian]

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).24)

Костів С. Ф.
доктор філософії, начальник кафедри спеціальної підготовки
навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-9595-7803>

Бондар Д. О.
викладач кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту
навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-3046-7683>

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗАХОДІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ НАТО ІЗ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Під час повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, військовослужбовці Збройних сил України, захищаючи свою країну від агресора, отримують поранення різних ступенів тяжкості, в тому числі ампутації кінцівок. Отримавши травми та поранення, військовослужбовці проходять значні психологічні та фізичні розлади, з якими на одинці їм важко боротися. Тому, з зазначеною категорією військовослужбовцями необхідно проводити медичну, психологічну, фізичну реабілітацію, а також розробляти програми щодо адаптації їх до цивільного життя із обов'язковим залученням їх до спортивних заходів. Російсько-українська війна призводить до зростання кількості військовослужбовців з обмеженими функціональними можливостями. Це свідчить, про пошук оптимальних шляхів їх адаптації до нормальних умов існування та функціонування в соціальному середовищі та серед колективу своїх підрозділів і частин. На думку науковців, фахівців фізичного виховання та спорту, командирів військових частин (начальників підрозділів органів військового управління різного рангу) ефективним засобом адаптації та соціалізації військовослужбовців з обмеженими функціональними можливостями є участь даної категорії воїнів в різноманітних спортивних заходах.

Ключові слова: Збройні сили України, військовослужбовець, війна, реабілітація, спортивні заходи, ігри нескорених, адаптивний спорт.

Kostiv S.F., Bondar D.O. Analysis of the organization and conduct of sports events in the Armed Forces of Ukraine and the armed forces of the leading states – NATO member states with military personnel with limited functional capabilities. During the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, servicemen of the Armed Forces of Ukraine, defending their country from the aggressor, received injuries of various degrees of severity, including amputation of limbs. After receiving injuries and wounds, servicemen go through significant psychological and physical disorders, which are difficult for them to deal with alone. Therefore, with the specified category of servicemen, it is necessary to carry out medical, psychological, and physical rehabilitation, as well as to develop programs for their adaptation to civilian life with the mandatory involvement of them in sports events. The Russian-Ukrainian war leads to an increase in the number of servicemen with limited functional capabilities. This indicates the search for optimal ways of their adaptation to the normal conditions of existence and functioning in the social environment and among the collective of their units and parts. Unfortunately, historical analysis shows that our servicemen with limited functional capabilities are in urgent need of social adaptation, especially with the start of hostilities on the territory of Ukraine since 2014, in connection with Russia's armed aggression against Ukraine. That is why various sports federations, public organizations and active public figures in Ukraine hold competitions involving servicemen with limited functional capabilities, namely: "National Invincible Games", "Strong of Ukraine", "Kyiv Unbreakable", "Hero Games", "Veteran Ten", "Invincible Cup" football, "Strong of Ukraine", "I am your hand" and others. According to the results of the performances, the best athletes with disabilities represent our country at international level competitions, such as the Invictus Games.

Keywords: Armed forces of Ukraine, military serviceman, war, rehabilitation, sports events, games of the invincible, adaptive sports.

Постанова проблеми. Війна, що триває на території України з 2014 року і до сьогодні призвела до багатьох негативних наслідків: людських жертв, втрат психологічного та фізичного здоров'я, самогубств, безробіття, проблем у родинях, соціальної нестабільності. Соціалізація воїнів після повернення з війни відбувається різними методами, але

наслідки поранень як фізичні, так і психологічні можуть постійно повертатись. Це перебування їх у важких екстремальних умовах, що безпосередньо пов'язані з адаптаційними можливостями організму, тобто рівнем його реакції як саморегульованої системи.

Адаптаційні процеси, що відбуваються в організмі воїнів, які реалізуються завдяки механізму біосоціальної інтеграції, обумовлені рівнем фізіологічного та психологічного розвитку людини і розглядаються як властивість особистості в цілому [1; 3].

Отже, з військовослужбовцями необхідно проводити медичну, психологічну, фізичну реабілітацію, а також сприяти адаптації до цивільного життя за допомогою залучення їх до різних видів рухової активності, серед яких є спортивні заходи.

Аналіз літературних джерел. Адаптації військовослужбовців охоплює широкий спектр тем, включаючи психологічні, соціальні та практичні аспекти переходу від військового життя до цивільного.

Розвитком адаптивної фізичної культури в нашій країні досліджували Ю. Бріскін, І. Когут, А. Передерій, Н. Носко, К. Чебанова та ін. На жаль, у доступній спеціальній літературі спортивна діяльність військовослужбовців, які отримали поранення під час бойових дій, висвітлена недостатньо, що підкреслює актуальність представленої роботи.

Питанням реабілітації військовослужбовців які отримали поранення чи травми різних ступенів тяжкості в результаті участі їх в бойових діях досліджували Ю. Бриндіков, Н. Алаликіна, С. Беловодова, В. Лесков та ін.

Мета статті. Проаналізувати існуючу систему щодо організації та проведення спортивних заходів в Збройних силах України та збройних силах провідних держав – членів НАТО серед військовослужбовців з обмеженими функціональними можливостями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першими, хто започаткував вивчення особливостей психофізіологічного відновлення військових за допомогою бігу на марафонську дистанцію (42 195 м) стали Сполучені Штати Америки. Традиція Марафону морської піхоти США започаткована 1975 році після закінчення війни у В'єтнамі (1959–1975 рр.), в якій США отримала політичну поразку, що спричинила потужний антивоєнний рух у країні, майже 60 тис. загиблих та понад 150 тис. поранених, серед яких 13 тис. загиблих та понад 150 тис. поранених саме з корпусу морської піхоти США. У тому році командування морської піхоти організувало перший марафон, який мав стати засобом заохочення військовослужбовців до військової служби, підбору піхотинців, покращення стосунків військових з цивільними особами, накопичення коштів для поранених морських піхотинців. Перший марафон зібрав понад тисячу бажаючих, і щорічно кількість учасників бігу суттєво збільшувалась [2].

Аналіз досліджень іноземної практики щодо лікування та соціалізації військовослужбовців дає змогу констатувати, що крім США здобутий досвід подолання наслідків бойових психічних травм має армія Ізраїлю, в якій ще в ході війни з Ліваном у 1982 році успішно впроваджувались принципи надання допомоги постраждалим. Для цього були створені так звані підрозділи відновлення боєздатності (Combat Fitness Retraining Unit), персонал яких складався із психіатрів, соціальних працівників, клінічних психологів, інструкторів зі спорту та спеціальних програм з бойової підготовки.

У країнах Заходу програма реабілітація військовослужбовців передбачає комплекс дій з відновлення здоров'я хворої людини або "соціального здоров'я" індивіда, із поверненням його до громадського та професійного життя.

Встановлено, що система реабілітації в Латвії організована на базі Національного реабілітаційного центру "Вайварі" спілки латвійських лікарів, Медичної академії й Спілки латвійських реабілітологів [5, 6].

Керівництво збройних сил провідних країн світу (Сполучені Штати Америки, Великобританія, Франція) особливо тих, що брали участь в світових збройних конфліктах створювало міжнародні спортивні заходи з метою соціалізації військовослужбовців з обмеженими функціональними можливостями (далі – ОФМ) через спорт: "Марафон Миру", "Cateran yomr", "Марафон морської піхоти", "Warrior Games", "Invictus Games", Змагання Повітряних Сил США "United States Air Force and Marine Corps Trials", "Ігри Героїв" та інші [7].

Найбільш масштабні спортивні змаганнями серед військовослужбовців з ОФМ є Ігри нескорених (англійською мовою Invictus Games) – міжнародні спортивні змагання в параолімпійському стилі. Гасло змагань є "Я господар своєї долі. Я господар своєї душі". Invictus з латини означає "непереможний", "незламний" або "нескорений".

Зазначимо, що 6 березня 2014 року, коли Принц Гаррі відвідав стадіон "Correg Vox" в Лондоні під час Олімпіади 2012 році. Виступ британської команди на Warrior Games в Колорадо в 2013 році, який побачив принц, став підґрунтям для втілення свого задуму, що полягав у проведенні аналогічного міжнародного спортивного заходу в Сполученому Королівстві. Принц Гаррі організував змагання для тих хто вже не служить та чинних військовослужбовців різних світових армій, які отримали поранення (каліцтва) під час виконання службових обов'язків [8].

Перші Ігри нескорених відбулися 2014 року в Лондоні. У них взяли участь близько 300 учасників, з країн світу які воювали на боці Великої Британії в останніх військових кампаніях.

Ігри нескорених 2016 році проходили в м. Орландо США. В згаданому спортивному заході брало участь 15 збірних команд з різних кутків світу, що налічувало 320 учасників змагань, збірна команда Йорданії взяла участь вперше.

У вересні 2017 році змагання відбулись у м. Торонто, Канада з нагоди святкування 150-річчя поселення в Канаді. Для проведення змагань використовувались спортивні споруди, які готувались до Панамериканських ігор у 2015 році. Змагання в Торонто стали третіми в історії Ігор нескорених та першими для України. Шлях збірної команди України до найбільших змагань для поранених або травмованих військовослужбовців і ветеранів почався з приватної ініціативи двох українських компаній ще в 2015 році. Згодом до перемовин з фундацією Invictus Games долучилось Міністерство оборони України та інші державні органи.

У серпні 2016 року Україна отримала офіційне запрошення взяти участь в Invictus Games Toronto 2017 року. Восени цього року почався загальнонаціональний відбір кандидатів до збірної команди. Заявки на участь подало більше

200 чинних військовослужбовців і ветеранів, з них 126 пройшли в наступний тур відбору та були запрошені на спортивні тестування в трьох українських містах – Києві, Львові та Одесі.

Наступним етапом відбору для кандидатів до збірної стали Національні "Ігри Нескорених". Масштабний турнір у Києві 22 квітня 2017 року об'єднав 107 учасників з усієї країни, які змагалися в 6 адаптивних видах спорту (легка атлетика, стрільба з лука, плавання, пауерліфтинг, веслування на тренажері, велоспорт). За результатами змагання організаційний комітет обрав 26 учасників, які увійшли до збірної команди України – 15 з них потрапили до основного складу, а ще 12 сформували резерв [9].

На своїх дебютних "Іграх нескорених" українська збірна команда показала один з найкращих результатів серед інших 16 країн, завоювавши 14 медалей, 8 з них золоті. Українські військовослужбовці та ветерани продемонстрували незламну силу духу та стали взірцем того як воля до життя та віра в свої можливості виявляються сильнішими за обставини.

Змагання проходили з таких дисциплін: легка атлетика, штовхання ядра, плавання, пауерліфтинг, стрільба з лука, велоспорт, веслування на тренажері, баскетбол на візках, волейбол сидячи, гольф, регбі на візках, теніс на візках, екстремальне керування авто, паралімпійський хокей на санях.

У 2018 році "Ігри нескорених" проходились у м. Сідней, Австралія. В змаганнях взяло участь 18 націй, до країн учасниць "Ігор Нескорених" доєдналась Польща.

Країни-учасниці "Ігор Нескорених" 2018 року взяли участь у таких дисциплінах: стрільба з лука, атлетика, веслування на тренажерах, екстремальне керування, пауерліфтинг, велоспорт на шосе, регата, вітрильний спорт, волейбол сидячи, плавання, баскетбол у візках, регбі у візках.

Українські спортсмени під час напруженої боротьби здобули 20 медалей, 9 з них золоті.

В Invictus Games 2020 року взяло участь 20 націй, в перше доєдналась Бельгія.

В загалом Українська збірна здобула 18 нагород: 8 золотих медалей, 3 срібних та 7 бронзових.

Змагання "Ігри нескорених" 2023 році проходили в м. Дюссельдорф, Німеччина, в даному заході взяла участь 21 збірна команда.

Україна була представлена найбільшим складом у своїй історії до якого входило 25 учасників. Українці змагалися в дев'яти видах спорту: легкій атлетиці, пауерліфтингу, веслуванні на тренажерах, плаванні, стрільбі з лука, велоспорті, волейболі сидячи, баскетболі на візках та настільному тенісі. Низка українських учасників виступила у регбі на візках у складі об'єднаної команди, до якої ввійшли воїни різних країн.

На цьому турнірі Україна завоювала 34 медалі: 12 золотих, 14 срібних та 8 бронзових. "Синьо-жовті" піднялися на п'єдестал у шести видах спорту. Найуспішнішими стали учасники з веслування на тренажерах 11 медалей: 4 золоті, 7 срібних; плавання (9: 3+3+3) та стрільбі з лука (5: 3+0+2).

Результат збірної команди України на "Іграх нескорених" 2023 року став найкращим за всю історію її участі з моменту дебюту в 2017 році [4].

Результати виступів наших спортсменів-героїв дають підстави вважати, що збірна команда України демонструє всьому світу незламну силу українського духу, попри всі негаразди пов'язані з воєнною агресією росії проти України. На власному прикладі українські нескорені спортсмени-інваліди показали незламну волю до перемоги, про що свідчать їх результати виступів (табл. 1).

Таблиця 1

**Результати виступів українських спортсменів в Invictus games
 2017–2023 років**

Прізвище	Вид змагань	Медалі
<i>м. Торонто, Канада 2017 рік</i>		
П. Будаєвський	Плавання	4 – золото
В. Пашкевич	Пауерліфтинг	1 – золото
О. Зімніков	Біг на 1500 метрів	1 – золото
О. Ткаченко, С. Торчинський	Штовхання ядра	1 – срібло, 1 – бронза
Р. Панченко	Стрільба з лука	1 – бронза, 1 – срібло (к/з)
В. Рак, К. Михайлова		2 – срібло (к/з)
Д. Сидорук		1 – срібло
О. Писаренко	Веслування на тренажерах	1 – золото
П. Мамонтов, В. Свириденко		2 – бронза
<i>м. Сідней, Австралія 2018 рік</i>		
Б. Оксентюк	Біг на 1500 метрів	1 – золото
	Плавання	1 – срібло, 1 – бронза
В. Коваль		
С. Шимчак, А. Усач	Стрільба з лука	2 – золото (к/з)
М. Москвич		1 – золото (к/з), 1 – золото
О. Зозуляк		1 – срібло

В. Омельченко	Біг на 400 метрів	1 – золото
	Стрибки в довжину	1 – срібло
Ю. Дмитренко	Штовхання ядра	1 – срібло
О. Белобоков		1 – срібло
С. Ільницькій	Веслування на тренажерах	1 – золото
Д. Фіщук	Велоспорт	1 – бронза
О. Гавриленко, Є. Олексенко	Пауерліфтинг	1 – золото, 1 – срібло
<i>м. Гаага, Нідерланди 2020 рік</i>		
Р. Сітдіков	Штовхання ядра	1 – золото
А. Лукашук, І. Герещун	Стрибки в довжину	1 – срібло, 1 – бронза
О. Бобчинець	Біг на 1500 м	1 – бронза
Д. Афанасьєв, С. Калитюк, В. Стуженко	Стріляба з лука	3 – золото (к/з)
А. Пузанова		1 – бронза
С. Прядка, Р. Росул, І. Лепеха	Плавання	1 – золото, 1 – срібло, 1 – бронза
А. Бадарак		1 – золото, 1 – бронза
В. Легкодох		1 – золото
І. Галушка	Веслування на тренажерах	1 – бронза
І. Безкоровайний		1 – золото, 1 – срібло
<i>м. Дюссельдорф, Німеччина 2023 рік</i>		
В. Товкис, М. Заріцький	Веслування на тренажерах	2 – золото
Ю. Шевчук, І. Молдун, О. Должок		3 – срібло
Н. Вознюк		1 – золото, 1 – срібло
М. Заріцький, М. Дмитраш		2 – срібло
Н. Вознюк	Плавання	1 – золото
І. Молдун, Ю. Паєвська, Н. Вознюк, О. Пономарьов, І. Дерман, Є. Кірейонко	Стріляба з лука	6 – срібло
Д. Полов'ян, О. Будько		2 – бронза
Ю. Шевчук, П. Лучків, В. Товкис, М. Зубов	Стріляба з лука	4 – золото
В. Мазніченко		1 – золото, 1 – бронза
Ю. Паєвська		1 – бронза
О. Маковей	Штовхання ядра	1 – золото
М. Заріцький	Метання диска	1 – золото
В. Гера, В. Товкис		1 – срібло
М. Дмитраш	Стрибки в довжину	1 – срібло, 1 – бронза
В. Бородавка	Біг на 100 м	1 – срібло
М. Зубов	Пауерліфтинг	1 – бронза
Я. Аліманова	Велоспорт	1 – срібло

Історичний аналіз свідчить, що нагальної потреби до соціальної адаптації потребують і наші воїни, особливо, з початком бойових дій на території України з 2014 року. Тому, різними Громадськими та спортивними організаціями (федераціями) розпочалась активна робота щодо проведення спортивних заходів серед військовослужбовців (ветеранів) з ОФМ, наймасштабніший з них є: "Національні Ігри Нескорених", "Сильні України", "Київ Незламний", "Відважний воїн", "Ігри Героїв", "Ветеранська десятка", "Звитяга Нескорених", забіг "Шаную воїнів", біжу за "Героїв України", "Кубок Нескорених" з футболу, скандинавська ходьба серед учасників бойових дій тощо. Основою ветеранського спортивного руху залишається підготовка до різних змагань, де їх учасники разом зі своїми сім'ями можуть відновлювати психологічне та фізичне здоров'я.

Висновки. Вивчаючи існуючу систему щодо організації та проведення спортивних заходів в Збройних Сил України серед військовослужбовців ОФМ було з'ясовано, що в масштабах Збройних Сил України спортивні заходи серед військовослужбовців з ОФМ систематично не проводяться, незважаючи на те що кількість зазначеної категорії військовослужбовців суттєво збільшується особливо після повномасштабного вторгнення в Україну російської федерації в 2022 році.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть направлені на детальне вивчення системи організації та проведення спортивних заходів у збройних силах провідних держав – членів НАТО із військовослужбовцями з обмеженими функціональними можливостями.

Література

1. Бриндюков Ю. Л. Теорія і практика реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій в системі соціальних служб : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, соціальна педагогіка. Тернопіль. 2018, 559 с.
2. Війна у В'єтнамі 50 років по тому: сім причин, чому США програли. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-65102977> (дата звернення: 22.08.2024).
3. Дробот О. В. Структура первинної інвалідності населення України. Медицина и фармакологія : електронний журнал. Київ, 2016. 85 с.
4. Данило С. С. Україна показала найкращий результат на "Іграх нескорених" за всю історію виступів URL: <https://zn.ua/ukr/SPORT/ukrajina-pokazala-najkrashchij-rezultat-na-ihrah-nepokorenikh-za-vsju-istoriju-vistupiv.html/> (дата звернення: 20.07.2024).
5. Лапаєв Ю. С. Рецепт реабілітації ініціатива в регіонах, спорт та активні ветерани : навчальний посібник. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова 2017, 77 с.
6. Матвієнко С., Крушинська Н., Краснянський К. Спорт військовослужбовців, які зазнали поранення під час бойових дій: стан, проблеми, перспективи. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту Науково-теоретичний журнал*. 2021. №4/2021 С. 3-7.
7. Особливості психологічної адаптації військовослужбовців до бойових дій. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/28/99/785> (дата звернення: 20.08.2024).
8. Invictus Games the Hague 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://invictusgames.in.ua/> (дата звернення: .10.05.2024).
9. Invictus Games 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Ігри_нескорених_2017#:~:text=Ігри%20нескорених%202017%20року%20\(англ,в%20Торонто%2C%20Онтаріо%2C%20Канада](https://uk.wikipedia.org/wiki/Ігри_нескорених_2017#:~:text=Ігри%20нескорених%202017%20року%20(англ,в%20Торонто%2C%20Онтаріо%2C%20Канада) (дата звернення: .10.08.2024).

References

1. Brindyukov Y. L. (2018). Theory and practice of rehabilitation of military personnel - participants in combat operations in the system of social services: dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, social pedagogy. Ternopil 2018.
2. Shea M. (2024). The Vietnam War 50 Years Later: Seven Reasons Why the US Lost. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-65102977>.
3. Drobot O. (2016) The structure of primary disability of the population of Ukraine. Medicine and pharmacology: an electronic journal. Kyiv, 85 p.
4. Danilo S. S. (2023, 16 September). Ukraine showed the best result at the "Invincible Games" in the entire history of performances Retrieved from <https://zn.ua>
5. Lapaev Y. (2017). Recipe for rehabilitation, initiative in the regions, sports and active veterans: study guide. Kyiv: NPU named after M.P. Dragomanova, 77 p.
6. Matvienko S., Krusynska N., Krasnyanskiy K. (2021). Sports of servicemen who were injured during hostilities: state, problems, prospects. Theory and methods of physical education and sports Scientific and theoretical journal, 4/2021, 3-7. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.4.3–7
7. Koshyrets V. (2024). Peculiarities of psychological adaptation of servicemen to military operations. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/28/99/785>.
8. Invictus Games the Hague. (2022). (<https://invictusgames.in.ua/>).
9. Invictus Games. (2017). (<https://invictusgames.in.ua/>).